

(ՏԱՄՆԵՒԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Խմբագրատունը գտնվում է Դափնդղվակյա փողոց, տ. № 5.
 Պոստով «Նոր Դար»-ի հասցեն Тифлисъ въ Редацію „НОРЪ-
 ДАРЪ“ Іамъ Tiflis (Caucase), Rédaction du journal «Nor-Dar».

Մի սթափեցուցի՜ր կոչ էր գա: Մի
քանի րոպեում հրաժխտանքի մօտ էինք:
Մի կայր ծեղունի էր նա այնպարզ
զվառ՝ իւր փաթեթի առաջնորդի հետ
միասին: Մէկի հնարին ջութականման
մի զործիք էր, իսկ մյուսի՝ սրինգ: Հե-
ռօ: առեցիք էին եկել քրտեք և հանգրս-
տանում էին նստա՞ծ՝ ճառագայտի կող-
մի: Երբ մենք մտնեւում էինք, փաթեթի

ԳՐԱՆԻԿԱՆ

Գիրական, յունուարի 6-ին, Զորահանգ հանգիստ Թիֆլիսում կատարուեց սովորական շրջափոխումը: Վերջին բաժնին ս. էջմիածինից հեռագրով կարգադրուած էր, որ հանգիստը լինի Գարեգին ս. պիսկոպոս Սաթուհեանի, որն և շտապել էր Սանահին վանքից Թիֆլիս գալ: Հանգիստը վերջանալուց յետոյ առաջնորդարանում սովորական ընդունելութիւն կար տօնը շնորհաւորողներին համար:

— Ընդերկողական երկաթուղիների կառավարիչ Ե. Լ. Վեդենիս, որը յունուարի 3-ին վերադարձած էր հրացանի գնդակով, հետեւալ օրը մեռաւ: Քննութիւնից բացայայտուած է, որ անյայտ շարագործը հրացանը պարպել է Վեդենիսի բնակարանի պիսկոպոսի շնորհուրտան երկրորդ յարկից և անշուշտ շտապ հրացանաձիգ է եղել, որ նշանից չի վրիպել: Գնդակը փչելով է ձախ ձեռքի ուսուցիչի ու կրծքովը և մտել թոքն ու մնացել ողնաշարի մօտ: Յունուարի 7-ին հանգուցեալի մարմինն երկաթուղով ուղարկուեց Պետերբուրգ, օրտեսի հողին պիտի յանձնուի հանգուցեալի վերջին կամքի համաձայն: Հոգեհանգստին ներկայ էին նորին Գայսեբական Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Նիկողայ Միխայլովիչը, Թիֆլիսի նահապետի պաշտօնակատար Ի. Ն. Սվեչինսկի և զինուորական օւ ջաղաքացիական ուրիշ բարձրաստիճանի անձեր: Յուղարկուածութեանը գլուխ էր անցած Վրաստանի էրկարիս սրբազան Ալեքսանդր Զանգուցեալի կազմող տանում էին իւր ծառայակիցները: Երկու պիսկոպոս էր վրայակենքով: Հանգուցեալ Վեդենիսը ծնուած էր 1853 թուին, ուսումն աւարտել էր Տանապարհների հաղորդակցութեան ինստիտուտում 1875 թուին, անդերկողական երկաթուղիների կառավարչի պաշտօնը վարում էր 1895 թուից ի վեր:

— Յունուարի 7-ին, առաւօտեան ժամն 9 ից սկսած, Թիֆլիսի քաղաքային տան մէջ, 4 ըր քաղաքական պրիստաւի նախագահութեամբ, տեղի ունեցան մեշանների աւագի, գանձապահի և հարկահանների ընտրութիւններ: Ներկայ էին 84 հոգի: Լիազորները բաժանուած էին երկու մասի, որոնցից մէկն ուղում էր Խաչակ Բաղդասեանին, միւս մասը Նիկ. Նարիմանեանին. սակայն այս վերջինը բացարձակապէս հրաժարուեց ընտրութեան:

Ինչ որ շննջաց ծերունուն և ապա բարձր ձայնով:

— Վեր, բիճա, վեր գնանք, — ասաց: Ծերունին ձեռքով շոշափեց գետինը, գտաւ ցուլը և նրան յենուելով կամենում էր վեր կենալ:

— Մի փոքր էլ նստիւր, բիճա, և մեզ համար մի բան նուագիր, — ասացի ես:

— Ով էր դուր, որդիքս, — ասաց ծերունին զարմացած: Մենք նրան բարի օրս չէինք ասել:

— Մենք ճանապարհորդներ ենք, քաղաքում վարժապետութիւն էինք անում, եկել ենք երկիր տեսնելու:

— Աստուած սիրէք, մի նեղացնէք ինձ: Յոգնել էինք, նստել հանգստացել ենք, թողք ճանապարհներն շարունակենք, այսօր շատ տեղեր...

— Ի՞նչ արինք մենք քեզ, բիճա, որ այդպէս բարկացած ես խօսում, — մէջ ընկաւ մէկը:

— Ոչինչ չարիք, որդիքս, սիրտ ասում են, որ էլ ուսում առածները հայածում են մեզ, իբրեւ թէ մենք հնազաժ բաներ ենք խօսում, հայտնութիւններ ենք անում: Եւ, սիրելիք, ծերունուս մի նեղացնէք, աշուղն էլ մի ժամանակ...

Ասաց ու հառաչեց: Ապա քթախօտը հանեց, մի պտղունց քաշեց ու գլուխը շարժեց կրկին հոգոց հանելով:

— Ախր այդպէս նոր բան չորտեղից խօսի, — շարունակեց նա, — հէնց մի շաբաթ մնացէք, տեսէք ինչ երկրորդների կրահողներ: Թողթի մի կտոր, թանաքի մի կաթիլ չէք գտնիլ գիւղացու տանը:

Կուրուց և գաղտնի ընտրութեամբ մեշանների աւագ ընտրուեց Խաչակ Բուրդասեան 65 ձայնով ընդդէմ 24-ի, իսկ սրան կանդիդատ ընտրուեց Ստեփան Դանդուբեան 45 ձայնով ընդդէմ 43-ի: Ապա տեղի օնեցեալ մեշանների գանձապահի ընտրութիւնը. այդ պաշտօնի համար ընտրութեան առաջարկուեցին արկղիկներով՝ Ղաթմազեանց Յով., Ռոյլով Սեանեան Բարսեղ, Մախարովիչ, Բախուտով, Խոսրովեան Գեորգի, Բերեան Բուրդան, Պապովեան Գրիգոր և Մամբաձէ: Ընտրուեցին Ղաթմազեանց իբրեւ գանձապահ, իսկ Խոսրովեան իբրեւ զրան կանդիդատ: Դրանից յետոյ ընտրուեցին ամեն մի քաղաքամասի համար մի մի հարկահան իրենց կանդիդատներով: Ժողովը փակուեց կազմած արձանագրութեան ստորագրութեամբ ժամը 6-ին մօտ:

— Հրատարակուած է Գովկասի կառավարչապետի մի պարտադիր որոշումը, որով Թիֆլիսում ամեն օր, ով ուղում է կառապանութեամբ զբաղուել, պէտք է նախապէս հարկաւոր ընտրութիւնը տայ: Քննութիւնն տուող ոստիկանապետից համապատասխան վկայական կը ստանայ, առանց որի ոչ ոք իրաւունք չունի կառապանութիւն անելու, հակառակ դէպքում յանցաւորը կենթարկուի մինչև 500 ռ. տուգանքի կամ մինչև 3 ամիս բանտարկութեան: Այս պարտադիր որոշումը գործութիւն է ստանում այս տարուայ փետրուարի 15-ից:

— Գովկասի կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ իշխ. Գ. Ս. Գալիցինը 100 ռ. է նուիրել Թիֆլիսի վրաց ազնուականների դպրոցին:

— Այս օրերս Բաթումի քաղաքապետի է ընտրուած իշխ. Ի. Զ. Անդրոնիկով:

— Բագուի նախարարինաբերողներին համաժողովում յունուարի 5-ին քուէարկութեամբ ընդունուած է մասալճարը 55 ձայնով ընդդէմ 39-ի:

— Թոյլ է տրուած այս տարուանից Օդեսայում հրատարակուել ֆրանսերէն լեզուով մի լրագիր «Journal des Entreprises Russes par actions» անունով, որի նպատակն է արտասահմանի ընթերցողներին ծանօթացնել առևտրական ակցիոներական ձեռնարկութիւններ և բոլորային արժեթղթերի հետ:

— Սև ծովի երկաթուղու կառուցման խնդրը, «Կապկազ» ի ասելով, վճռուած

Խեղճերը մինչև կոկորդը պարտքի տակ են մի քանի անխիղճ հարուստների ձեռքում: Ոչ ոք չկայ, որ պատժէ շարութիւնը և օգնէ թշուառին: 200 ու ցարն էլ միւս կողմից են նեղում, խեղճերին և հասկացող, բժշկող չկայ: Մի գիւղում մի կին «խաղալու ցարեց» ընկել էր: Աժուժ էին և պարեցնում խեղճին: Պարը դադարելուց յետոյ պառկեցնում, ծեծում էին, որպէս զի դեղերը դուրս գաւ: Դրանք չենք հասկանում. դուրեց մեզ մօտ եկող չկայ, իսկ հեռուից խաւար են կոչում մեզ: Եւ, որդիք, ո՞ր մէկն ասեմ: Դէ՛ս, վեր կաց տղայ, գնանք:

Մենք կրկին խնդրեցինք մի բան երգել ու նուագել, և ծերունին զիջաւ: Գրկին խօսել սկսան նրա պարզ գործիքի լարերը: Խօսքը մէ պարզ էր: Գնճուտ ձեռքի նիհար մասնների իւրաքանչիւր շարժումը մի նոր տպաւորութիւն էր բաց թողնում լարերի տակից: Ինձ թւում էր, թէ առաջն նստած է մի խեղճ ժողովրդի խեղճ ներկայացուցիչը, որ նրա սրտի թարգման է հանդիսանում իւր անշուք գործիքով: Որքան խեղճ էր նա այդ գործիքան մէջ: Քնարի տխուր ելնէջները կարծես երկրորդ ժամանակ անդադարձով էին և տարիների ընթացքում կուտակուել լայն ճակատի վրայ ու խոր ափսոսել ձևացրել այնտեղ: Քնարի ձայնը սակայն բաւական չէր մի դասակարգի լեզուն լինելու համար. մի ուրիշ անելի բարձր, տպաւորել էր ձայն էլ պէտք էր օգնութեան կանչել վիշտն անելի արտայայտիչ դարձնելու

է սկզբներով և կառաջարկուի պետական խորհրդին ի վերջնական լուծում: Գծի կառուցումը նկատելիաբար մինչև Սուխում մտադրութիւն կայ յանձնելու վարկակազմի երկաթուղու ընկերութեանը:

— Գայսը Նիկողայ Ի-ի անուն անդերկողական ինստիտուտի ճարտարապետ պ. Նիկողայոս Գրիգորեանին շնորհուած է ս. Մառնիկայի երկրորդ աստիճանի շքանշան:

— «Արգանաւու»-ը հաղորդում է, որ պարսից շահը վերջնականապէս վճռել է առաջիկայ գարնան մեկնել արտասահման բժշկուելու համար: Չահը խնդրով կանցնի դէպի Էնգէլի, որտեղ նա կը նստի և ապա Պետրովսկի վրայով կուղորդուի Վեննա:

— Մի վրացի, Ս. Զուբալով, Թիֆլիսի վրաց դրամատիքական ընկերութեանը նուիրել է 1000 ռ.:

— Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի յունուարի 7-ի նիստին տեղի ունեցաւ քաղաքային վարչութեան մի անդամի ընտրութիւն: Վերստին ընտրուեց Ե. Խոսրովեան 22 ձայնով 6-ի դէմ:

— Երեկ վախճանուեց Թիֆլիսում բերանաւոր և անշարժ կայքի բաւականաչափ կարողութեան աէր երեսնեղի ներսէս Թայրեան: Ասում են, որ հանգուցեալն իւր կարողութիւնը կտակել է Երևանի թեմական հոգևոր դպրանոցին:

— Թիֆլիսում բժ. Գեղեկանովի մասնաւոր հիւանդանոցում (Նիկոլայեւսկայա փող., № 27) յունուարի 8-ից բժշկանքի գիշերային հերթապահութիւն է սահմանուած երեկոյան ժամը 9-ից սկսած մինչև առաւօտեան ժամը 7-ը:

— Ջրօրհնաց օրը պարզ էր, արեգակ և օդն աշնանային: Հետեւալ օրը, յունուարի 7-ին, եղանակը միանգամայն ցրտեց և հիւսիսային խոտաշունչ քամի բարձրացաւ և գետով սաստկացաւ. կովկասեան լեռները վրայ մօժ ձիւն է եկել. երեքշաբթի յունուարի 8-ին, քամին պակասել էր և եղանակն այնքան ցուրտ չէր:

ՄԵԶ ԳՐԱՆԻԿԱՆ ՆՈՐ-ԳԱՐԻՆՅԱՆ — Այսօրերս մեր քաղաքի մէջգտնուած մի երիտասարդ թուրք աղբը ճանաչի երկու հարսուածով մահացրեց մի չափահաս թուրքի և յետոյ կառք նստելով անյայտացաւ Սոյանման դէպքեր, ասեմք, մօր գաւառում շարունակ կրկնուած են, և գաւառիս բնակչութիւնը վարժուել է պարբերաբար կրկնուող գա-

ղութիւններին, մարդասպանութիւններին, իրար վնաս հասցնելուն և այլն:

Մեծ-Լիմնի. — Անցեալ շաբաթ Ղայտբաշի գիւղում առաւօտեան այրուեց գիւղի ուսուցչի բնակարանը: Գիւղական ուսուցիչը բնակում էր Աւագ Իսկեան-դարեանի տանը, որը երկարկանի էր և ունէր վեց սենեակ: Հրդեհը ծագել է ուսուցչի վառարանից: Քամի էր փչում, և մինչև օգնութեան հասնելը՝ բոցերը պատեցին ամբողջ շէնքը: Վնասը հասնում է մօտ 3000 ռ.: Գիւղացիք այս մի քանի օրս իրենց մէջ հաւաքեցին 300 ռ., յօգուտ նոյն շինութեան: Նոյնպէս հիւսնեք խոտացան ձրի շինել շէնքն առաջնայ պատնոյ. որմնագիրը և ներկարարը յայնպէս յանձնառու են եղել ձրիապէս աշխատելու: Ուսուցիչը դժբաղդ դէպքից յետոյ դիմում է մի բանի պարտիներին, խնդրելով որ իրեն մի անհնակ յատկացնուի, և մեթումն ստանում: Վերջապէս մէկը, տանուէրի պահանջմամբ, ուսուցչին բնակելու տեղ է տալիս, և ուսուցիչը հաղթել է 5 6 օր այդտեղ ապրած է լինում, ահա դարձեալ, անգուղութեան շնորհիւ, նրա վառարանը բռնկում է և քիչ է մնում հրդեհ ծագել, բայց մի կերպ կարողանում են հանգցնել կրակը:

4. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

Նպաստից յանձնաժողովն ասել առաջ որոշած էր փակել այն որբանոցները, որոնց տնտեսութեան քառամեայ չըջանը աւարտած է, և կանխած էր դայս ծառայանել որբանոցներում: հոգաբարձութեանց, տեղեկութիւն ուղղով թէ տալիս քանի անշարժահաս որբեր կը գտնուին, իրենց օրբանոցներուն մէջ, աղբային պաշտպանութեան կարօտ: Գաւառ. առաջնորդարաններէ այս մասին հասած պատասխանագրերը յանձնաժողովը իր երեկի նիստին մէջ նկատողութեան առաւ, և նկատելով որ ներկայ ձմրան եղանակին մէջ կարելի չպիտի ըլլայ այս որբանոցներու փակումը, և մասնաւոր ցուրտի տակաւին չեն հասնատաւած: Գլխաւոր կեցողներուն մէջ բացուելիք արհեստանոցները, ուր որոշուած էր փոխադրել պաշտպանութեան կարօտ անշարժահաս տղաքը, որոնց սը մինչև զարուն շարունակութիւն որբանոցները, և միւս կողմէ արհեստանոցներու

սովորում է, գրեթե ունի:

Ի՞նչ գրեթե է, — դարձաւ փոքրիկ առաջնորդին:

Նա հանեց շուխտի, յետ արեց մէջքին ամուր կապած մի աղուի և նրա միջից՝ դողդողալով, յաճախ մեր երեսին երկշոտ հայեացք ձգելով դուրս բերեց մի կեղտոտուած, պատառուտած գիրք:

«Բաժնական միմուններ» էր գրքի վերնագիրը. Ի՞նչ երկրորդաժողովեամբ էր պահում այդ «միմունները» գիրքացի երեսին:

— Հէնց այս. ուրիշ ոչ մի դիրք:

— Հէնց այս. ուրիշ գրեթե ով է տուել մեզ, ով է սովորեցնողը...

Մենք փող հաւաքեցինք և կամենում էինք տալ ծերունուն, բայց նա չկամացաւ արգելել: Մենք ստիպմամբ երկխոս լին տուինք:

— Ուրիշ գրքեր էլ աւ, — ասացինք, — և կարդա՛ գիրքացիներին մէջ:

— Այդ մի բանը և էլ չաւ բան դուր պիտի անէք, — ասաց տղան կարմրելով, — մենք միայն երգում ենք և մի կտոր հաց ստանում:

Ասաց ու ձեռքը քսակը տանելով հանեց մի կտոր հաց ու սկսաւ աղօթականով ուտել:

Ծերունուն շնորհակալութիւն յայտնեցինք և հեռացանք:

Վերջապէս տեսաւք Արաքսը: Նա վիշապ չէր, այլ մի կին, որ պարում է սպիտակափայլ զգեստի երկսր տուտը յետեւից քաշ տալով: Ցանկալի չէր նրան պարը, ուրախութիւնը, բայց ակամայ

կազմակերպութեան գործը գլուխ հանելու համար, քստ տրամադրութեան կա նոնազրին, կոչում ըլլայ ազգին բարեօրական զգացմանց, պէտք եղած աջակցութիւնը և նպաստը ընծայելու համար: — Վնասն ապաստանելու բաշխման յանձնաժողովը հրաժարական տուած և հրաժանել խնդրած էր պատրաստի իր ձեռքը գտնուած արմատներու գործածութեանը համար: Ցանձնաժողովը գիւղը զաղարեալ նկատելով, որոնց հրահանգը իր ձեռքը գտնուած արմատներու բաժնէ:

— Երեկ (2 դեկտ.) դարձեալ Գիւղիկոյ նորբները կաթողիկոսին շնորհաւորութեան գացին բաղնիքի եկեղեցականներ և աշխարհականներ: Գէտ օրէն առաջ քաղ ժողովոյ առժամայ տեսնուած ճիգը և ֆէնիքի նուազեցում, ինչպէս նաև Տիգրան և Բարսեղ Մանուկեան էֆէնդիներն այցելութիւն տուին յ. ամենապատուութեան, որ Գերայէն վերադառնալով կընդունէր իրեն ներկայացող ամեն կարգի ազգայինները: Այսպիսի մեծ պաշտօնի մը յարակից դժուարութիւններն ի սկզբան բաւական չփոթ վիճակի մը մասնաւոր էին յ. արբազանութիւնը, բայց ընդհանուր քաջալերութեան հետեւեալ անելի օգնութիւնը. կըստանայ: Գաղտնիքը արանէն ծրարաւորէր. տ. Յարութիւն ա. պատրիարքի հեռագիրը մը ուղղուեցաւ: Տ. Գեորգ ա. կաթողիկոս՝ Գիւղիկոյ կաթողիկոսաց շաբէն մէջ Գեորգ Ա. անունով պիտի բաղմը կաթողիկոսական աթոռը: Ընդհանուր ազգին հաւատքը այն է որ իր գործերովը և արգիւններովը եղական զրեք մը պիտի գրաւէ կաթողիկոսաց շաբէն մէջ: Երեկ հասած բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներուն մէջ կար նաև Մոսկուայէ ժամանեալ եղբարք հետեւալ հետագիրը. «Խորին յարգանքով և անհաս շնորհագրութեամբ Սերգեյեան Եպիսկոպոս կաթողիկոսական տան Կրկիկոյ: Ընդունուած սովորութեան համաձայն նորբները կաթողիկոսին յիշատակութիւնը կըսպար, երբ և ամենապատուութիւնը իւր պաշտօնատեղին հասնի: Խորհուրդի սլաւը և եկեղեցիք թէ այժմ մեն իսկ սպասւոք է յիշատակութիւնը, որովհետև տ. Գեորգ օրբազան Գիւղիկոյ թեմաթին իրեն ուղղուած շնորհաւորական հեռագիրներուն պատասխանած իսկ չէ տակաւին:

Հարժուում էր կեանքի խնջոյքում: Եւ երբ է նա մանկական հեռուաւոր գետտեղ, ուրախ խայտալից: Սերգեյեան լուսմանում էր իրենց դարաւոր օրմունչը: Իմ ազական է ինչ հասնում է կոյր ծերունու «միմունները»:

Վերադառնում էինք: Ոգնութիւնը մօժ էր — ականատեմ էինք եղել նախապարգրերիս: Մեր բարձրաւոր երգերը թիւղացում էին լուս դաշտերը: Ընտելից գետն էր դուրսկը երկար ձողի ծայրից կապած մի աղուի: Առաքել հովիտի զափիւրդ դէպի հրախի էր փչում հըս թիւղ սփռուցի մէջ կարծես լուս էր «այն» բարբառոյ յանապատիս խօսքեր, որոնք, թւում էր, գրկում էին մեր աղուի-դուրսկին և դուրսում նրա վրայ...

Մի քանի տարի է անցել այդ օրից: Այսքան շատ էին մեր ընկերներն այդ օրը: Կամայ կամայ քաջացան երանք և անյայտացան կեանքը հասնելու: Նըրանցից շատերն երբեք պաշտօններ են ուղարկւում վրիճարդ ձգած: Կեանքի անդր կուրել երանք էլ կը շրջանի և երանք նախկին խօսքերը կըմնան: Դուրսում դատարկութեան մէջ: Մի քանի տարից ի վեր է, երբ օգնութիւն, ճառար, խօստուածներ են տեսնուել, առաջն կանգնում են մի գիւղում անտեղ ծերունին իւր օտար գաղութիւն, իսկ միւսում մեր քրտասարդական աղուի-դուրսկը — մերկ, առանց տաւի ու նշանի դուրսկը...

Ա. Գեանչեցեան

—Այս պատերազմը զաւառական ուրա-
նոցն էր, որոնք կարող էին ներկայաց-
նող պատերազմը մը կը պատրաստէ, որուն
մէջ Նախկինում պիտի ըլլայ իւրաքան-
չիւր որբանոցի քառասուն չորսնի լըու-
մը, կամ լրանալու մօտ և կամ արդէն
լրացած ըլլալը, իւրաքանչիւրին համար
ծախսուած գումարը կային: Սոյն պատ-
կերը պիտի ներկայացունէ նպատակի
յանձնաժողովոյ յառաջիկայ նստին, որ-
բանոցներու մասին վերջնական կարգա-
դրութիւն մը ըլլալու համար:

—Պարիզի հայոց նոր շինուելիք մատ-
րան համար կարուած գնելու նպատա-
կաւ, նոյն հոգաբարձութեան աստիճանա-
կէտին վրայ է քննարկուել 100,000 ֆր.
նուիրած է, կը գրեն ֆրանսական թիւ
թիւերը, իսկ ապա արդէն այս մասին
ն և է տեղեկութիւն չկայ:

ՆԱԽԱԿ ԵՄԻՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

Հայոց եկեղեցւոյ պաշտօնականներ եկե-
ղեցական սահմանադրութեամբ ընտրուած
են ժողովրդից: Այդ ընտրողական սկզբ-
ունքին հիման վրայ ժողովրդական է
անուանուած հայոց եկեղեցին, և գրանցուած
է պաշտօնական ժողովրդի և հոգաբար-
ձանի իսկական բարեբը: Դրան հակառակ
գործողն արդէն թշնամի է հայ եկեղե-
ցուն, ժողովրդին և նրա հոգաբարձու-
նեաներին: Դրան հակառակ վարուողը
խռովութեան օրմնացան է, պառակտումն
և ցրտութիւն տարածող է այն երկու
տարբեր մէջ, որ ժողովուրդը և հոգաբար-
ձան անունն են կրում, և որ առաւել
ցաւալի է, որոշուած է ժողովրդին այն
նուիրական հաստատութիւնից, որ եկե-
ղեցի է կոչուած: Լրագրական սխալակե-
րը յաճախ լցուած են յօդուածներով, ո-
րոնք արտայայտում են գիտակցից դասի
հոգեկան յուզմունքն ու վիշտը տգէտնե-
րի ձեռնադրութեան վերաբերութեամբ,
որոնք ժողովրդի բարոյական արագա-
նող ցնց և ուռիշներ են: Այդ բաւական
չէ, որովհետեւ տեսակ ցնցեր էլ են աւելա-
նում և խեղճ ժողովրդի արեւելքը պղտո-
րում: Ահա թէ ինչպէս:

Կարս քաղաքի հայ ժողովուրդն ունէր
վեց հատ բուն ծխատիք քահանայ: Վեր-
ջին տարիներում Տաճկա-Հայաստանի հայ
ժողովրդի տխուր գաղթականութեան
շնորհիւ չորս հատ էլ տաճկահայաստանի
քահանաներ մօտ գործեցին: Կարս և
հոգաբարձուքային իշխանութեան կար
գաղթութեամբ իրաւունք տալու մնալ
Կարսում և քահանայադրութիւնը հնգից-վեց
տարի է, որ նրանք ևս իբրեւ ծխատիք
քահանայ տեղական քահանաների հետ
միասին հովուում են Կարսում բնակող
ժողովրդին, որի թիւը գաղթականներով
մոտաւ հազար 1400 տուն է լինում: Այդ
կարգադրութեամբ վեցի փոխանակ Կարս
քաղաքի ունեցաւ 10 քահանայ, որոնք
ապրելու էին ժողովրդից ստացած եկամ-
տով: Այն ժողովրդի, որի ճշմարիտ կէս մա-
սըն աղքատ է, բաւական չէ, որ Կարսում
թաւապու-
թեամբ, և ինքն է կարօտ օգնութեան:
Հոգաբարձութեան այդ կարգադրու-
թիւնը հասկանալի էր, ըստ որում ինչ-
պէս գաղթական ժողովուրդն էր կարեւ-
րագիտաւ արժանի, սոյնպէս էլ նրա
լիւաւա հոգաբարձաներ:

Սակայն՝ այդ բաւական չէր, Կարսի
համար մի ցաւ էլ նոր աւելացաւ: Այդ
ստեղծագործութիւնը Սոփիէի գիւղի
Մարտի քահանան երեք ամսով տարի
էր, ինչ ձգտում էր Կարսի քահանայ դա-
նալ և իւր գիտաւարութիւնն առաջ տանե-
լու համար: Իւր հիշքը ձեռքով, որ բանի
սարք է Կարսում վերաբնակուած՝ երկ-
րագործութեամբ է պարագայում, գաղտնի
կերպով ստորագրութիւններ հաւաքելով,
ներկայացնում է հոգաբարձութեանը:
1900 թիւականում Երևանի կոնսիստո-
րիան Մարտի քահանայի և ժողովրդի
կողմից իբր կազմուած խնդիրներն ու
պարկելով Կարսի հոգաբարձութեանը
թիւնը՝ այսպիսի հարց էր տուել ար-
կաւորի կերպով արդեօք Կարս քաղա-

քը նոր քահանայի կարգադրութիւնը:
Հոգաբարձութեանը տեղեկութիւնը ե-
ղած քահանաների նիւթական շնորհակա-
նութեան և կազմուած խնդրագրի տակ
եղած կեղծ ստորագրութիւնները, բա-
ցատրեց խնդրատու քահանային Կարս
տեղափոխուելու անկարելիութիւնը: Իսկ
կոնսիստոնիան էլ յարգելով հոգ կատա-
վարութեան իրաւունքը և արգադրութիւ-
նը, մերժեց խնդրատու քահանայի Կարս
տեղափոխուելու խնդիրը: Բայց խնդրա-
տու քահանան չյուսաւառուեց. անցեալ
տարի նորից իւր խնդիրը կրկին էր նու-
րին վերափոխութեանը, իսկ նա յանձ-
նել էր կոնսիստոնիային: Վերջապէս նոյն
կոնսիստոնիան, որ մի տարի առաջ բա-
ցատել էր այդ խնդիրը, անցեալ տարի
խստիւ հրամայեց Կարսի հոգ. կառավա-
րութեանն ընդունել տէր Մարտիկին
իրեն Կարսի ծխատիք քահանայի
Կարսի հոգաբարձութեանը ինքն ինք-
նի կողմի օւնենալով այդ քահանա-
յի Կարս տեղափոխուելու խնդիրը

պաշտօնում առաջ գալիք ամօթարեք
անախորժութիւնները, մի քանի անգամ
խնդրեց կոնսիստոնիային և թեմակալից
փախել այդ կարգադրութիւնը: Խնդրեց
նոյնպէս, որ եթէ այդ քահանայի իւր
գիւղից հեռանալն անհրաժեշտ է հա-
մարում, 40 գիւղ կայ Կարսի վիճակ-
կում, որոնք քահանայ չունին, թող հանձ-
նել խնդրատու քահանան ընտրել այդ գիւ-
ղերից միւրը և այնտեղ բնակուի, բայց
կոնսիստոնիայի խիստ հրամանը լռեցրեց
հոգ. կառավարութեան ձայնը: Ահա այժմ
այդ քահանան դարձաւ Կարսի 11-րդ
քահանան: Երկու շաբաթ է, որ ս. Նշան
եկեղեցւոյ միաբանակից դարձած՝ յաճա-
խում է եկեղեցին: Դեռ հինգ օր էր ան-
ցել քաղաքը մօտը գործելու օրից, երբ
մեծու խնդրագրին ստորագրողները
մէկի մայրը: Նախկին և նոր ծխատիք
համարում քահանաները գնում են մե-
ռելատուն: Իւրաքանչիւրի իւրն է համա-
րում այդ ծուլը, և սկսում է յուրա-
կարգութեամբ ներկայութեամբ անախորժ
և ամօթարեք բանակներ նշանակել իր
գիւղի համար: Նշանակելու օրից չցան-
կանալով իւր ծխատիք քահանային թող
են և նորին ընդունել, ճանապարհ է
ձգում վերջինին: Ո՛ր է տեսում և որ
պէտք է տանի մօզ այս տխուր դրու-
թիւնը: Նշանակելու ընտանիքն այդ բո-
ւական կարօտ է սխալաբանական խոսքերի
իրեն հանդիպած վշտ մասն, սարգա-
բելի քահանաներին ուղղած խոսքերի հա-
մաձայն: «Միւրիւրեցեք, միւրիւրեցեք
գաղթողներ իմ, ասէ մատուած: քահա-
նայից խոսքաւորը որքան երեսուցանի,
իսկ քահանաները մի վրշտ էլ են աւե-
լացնում վշտաւոր ժողովրդի սրտին:

Այստեղ մի նշանակաւոր հարց է ծագում:
Ինչի արդեօք նշանակաւոր պիտի լինի
Սոփիէի գիւղի տէր Մարտիկին թողե-
լով իւր տեղական ժողովուրդը, այն
գիւղը, որ 300 տարի է բաղկացած
ձգտում է անշուշտ տեղափոխուել Կարս
ինչի հոգ. բարձրագոյն իշխանութիւնը
տղել տակ է տալիս Կարսի թէ հոգ.
կառավարութեան և թէ ժողովրդի ի-
րաւունքը: Ո՛ր մնաց մեր եկեղեցւոյ
ընտրողական սկզբունքը, որը ժողովրդի
կողմից խախտուելու՝ հոգ. բարձր. ի-
շխանութիւնը պէտք է պաշտպանէ: Ինչի
ոխտագանց քահանաների կողմից լոյս
ընկած այսպիսի խնդիրներն արժանա-
նում են ուղղութեան և շատերին
տեղիք աւելի ապօրինի գործողութիւն
ներին դիմելու, որով բարոյապէս տու-
ժում է թէ ս. էջմիածինը, թէ ժող-
վուրդը, և քահանաների վարկն էլ, որ
առանց դրան էլ արդէն ընկած դրու-
թեան մէջ է, բոլորովին ոտնատակ է
գնում:

Կարս, 4 յունւարի

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱԽԱԿ ԿԻՊՐՈՍԻՑ
(Երբեք-Դարձի Թղթակցութիւն)
ՆԻԿՈՒՄ, 10 դեկտ. (ն. տ.).—Կիպ-

րոսի յունաց արքեպիսկոպոսութեան
խնդիրը մէկ ու կէս տարի է դեռ չվեր-
ջացաւ: Երկու կուսակցութիւնները—այս-
պէս ասած՝ մարտականներն ու հակա-
մարտականները, իրենց նպատակն ու
ընտրելի յառաջ տանելու համար, ամեն
գործողութիւն յաճախ անելով, ամեն ան-
պատու միջոցներով դիմեցին, սակայն
կործնող մղի չափ անկաշտ կարգադրու-
եցաւ: Երկու կողմն ալ երբ տեսան որ
գլուխ ելելիք չունին վերջապէս Կ.
Պոլսոյ իրենց պատրաստարարն ուղղա-
համակերպեցան:

Պատրիարքարանի սինոդականներէն
Դիմորիոս անուն բանիբուն վարդապետ
մը կիսապաշտօնական հանգամանքով
տեղիս եկաւ գործերը մօտէն քննելու և
երկու կուսակցութիւնները հաշտեցնելու
կամ համաձայնութեան մը բերելու հա-
մար:

Ինչպէս յայտնի է «Նոր-Դար»-ի ըն-
թերցողներուն (այս առթիւ ձեռ
գրած եւ արդէն խախտուած), Կիպրոսի
յունաց եկեղեցական գործերը միանգա-
մայն անկախ են արտաքին ուժէ միջա-
մտութենէ: Այդ տեսակ միջամտութիւն
մը դարաւոր իրաւանց բռնաբարում կը-
սեպուեն Կիպրոսի յոյները:

Մասնականները կուղին որ գործին
միջամտէ ու դատաւոր կանգնի տեղե-
րական պատրիարքը (Կ. Պոլսոյ), որ
ընդունեց այդ պաշտօնը: Իսկ հակառակ
կուսակցութիւնն ասոր կընդդիմաւոր
Վերջիններս, սակայն, երբ տեսան որ
գործն այս ընթացքով վեժանալիք
չունի, անիկ ատիւն Կ. Պոլսոյ պատ-
րիարքարանի բռնած մօզը քաղաքա-
նութեան ու հաշտարար պահանջանց և
յիշեալ վարդապետին գալուտան համա-
կերպեցան:

Հակամարտականներն այս վարդապե-
տին հետեւելով իմաստով գրութիւն մը
յանձնեցին: «Եկանալով որ իրենք խա-
ղապարտութիւնը կըստիւրարեն ու օր
առաջ կըրկափաթեն արքեպիսկոպոսական
աթոռին վրայ բազմած անսեղ աթո-
նաւոր յաշիւր մը: Նկատելով որ մընչ
ցարդ գործական քայլ մը արեւում չէ
վերջ տալու այս խնդրոյ, բացառաբար,
այս անգամուան համար միայն, ապա-
գային մէջ առանց օրէնքի տեղ ծառա-
յելու, կըստեն Կ. Պոլսոյ պատրիար-
քարանի միջամտութիւնը ու որոշում-
ները, որոնք, անտարապայտ, Աթոռի
շահերն ու եկամտի ունեւոր պիտի ծա-
ռային յաշիւ կերպով կարգադրուի այս
կեճկոտ գործը: Ահա այսպէս՝ երկու
կուսակցութիւնները իրենց առաւելու
առաքելութիւններով գրեցան Կ. Պոլսոյ
պատրիարքին որոշմանց առջև: Վերջին
տեղեկութիւնները կիմացան որ Կ. Պոլ-
սոյ արեւելք Կիպրոսի Աթոռին համար
արքեպիսկոպոս ընտրած է Երեմիոս Ե-
պիսկոպոսը: Տասներ թէ մասնական-
ներն այս ընտրութիւնը պիտի ընդունին.
հակառակ պարագային, իրենց ընդդի-
մակութիւններն ու պատրիարքարանի ա-
ռաջ անկախ ու խոնարհար նկատուելով
ձայններն ալ՝ կշիռ ունենալէ պիտի
դադրի:

Արքեպիսկոպոսական խնդիրը, տե-
սանք որ, յոյները երկու անշտ մար-
միններու բաժնեցի:
Մեր մը առաջ տեղիս կատարուած
օրէնսդրական ժողովոյ անգամակցու-
թեան ընտրութիւններու կործնելու ալ
հասկին տղմուկով վերջացան, որոնց
նմանը երբէք Կիպրոսի մէջ առաջ մ'ալ
պատահած չէր:

Կիպրոսի օրէնսդրական ժողովոյ ան-
գամները հինգ տարին անգամ մը կըն-
տրուին միմիայն կառավարութեան կա-
լուածական տուրք վճարողներու քու-
նեւորով: Եթէ մէկ տարեք գիւղերու
ու գաւառներու մէջ կալուածներ ունի և
ատոնց տուրքներ արողպապէս վճարած
է, ատոնց թիւոյն չափ իրաւունք ունի
քուէ տալու:
Մասնականներու բերան տեղական
«Եկանալով» թիւերը խաբարագետ պ.

Կաթալանո, իր լրագրին մէջ եպիսկո-
պոսական խնդրին առթիւ գրելու մը դէմ
հայտնութիւն ու սուտ վերաբերութիւն
ըրած ըլլալուն համար չորս ամիս բան
տարկութեան դատաւարութեամբ: Այդ
միջոցին օրէնսդրական ժողովոյ անգա-
մայ ընտրութեան անունով էր Մասնա-
կաններու ամենայնողորմ վարդապ. պ.
Կաթալանո՝ բանտը ձգուած դեռ երկու
ամիս ունէր բանտէն արտուելու: Ուս-
տի իր համախոնները կուսակալէն
խնդրեցին որ յիշեալ մնացեալ երկու
ամուսան փոխարէն դատական տուգան-
քով մը բանտէն ազատուի: Կուսակալը
ընդունեց այս խնդիրը, ու մասնակցեց
1900 անգլ. օսկի վճարելով պ. Կաթա-
լանուն ազատ հաշակել տուին: Այդ օր-
ծիւն ժամանակն էր. դրամ չինայեցին
—նշմարելի բանը մը՝ որ կիպրացի
կծծի ժողովուրդին մէջ ի յայտ կուգար,
թիւեա, առաջին անգամը ըլլալով. պ.
Կաթալանո գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քա-
ղաք վազեց, խօսեցաւ, ժողովուրդին
բարօրութեան համար մեծամեծ խոս-
տումներ ըրաւ, ուսանց կալուածոց ան-
վճար տուրքերը վճարեց իր արքանեակ-
ներու գրած, ուստի համոզեց, ուստի
սիրաշահեցաւ, փայտայեց, կերցուց,
խմցուց ու, վերջապէս, մարդը յաղթա-
կան ելաւ: Մեծամասնութեան քուէները
շահեցան մասնականները և իրենց
գլխաւոր՝ Լառնակ-Լիմասոլի Գրիթիոս
եպիսկոպոսը, որովք փուշ մը կընկա-
նուրի յաշ կատարութիւնեան, որ, այս
պատճառով, ատոնց ընտրութիւններէն
ալ խիստ դժգոյ մնացած է:

Թուրքերն ալ ընտրական այս պայքա-
րէն անմասն չմնացին: Ընտրուեցան այն-
պիսի թուրքեր, որովք մասնակցեցին հա-
մարտի կրկնութիւն: Տեսնելով էր այլևս
այս երկու տարեք ազգերու եղբայրա-
կան ցոյցերը: Տեղացի պատգամաւորներ
քուէ վստակելու համար զայնք տեղեր-
նէն հոս վերագաղտնաւոր միջոցներ կա-
ռարով թափօր կազմեցին և յոնական ու
թրքական դրօշակներ իրարու քով պար-
զած մեծամեծ աղմուկներով հաղաւոր
ժողովրդեան ուղեկցութեամբ քաղաքի
գլխաւոր փողոցներէն ուղեւորեցան «Աե-
րայ մէլախի» (կառավարական պալա-
տան հրապարակ) կօշտեմ տեղը, ուր
երկու ազգեր զիրար ողջագուրելով ճա-
նալու արտասանեցին. իբր թէ իրենց այս
յաշող ընտրութեամբ ճշմարտութիւնն ու
լոյսը երևան ելած էր, քանի որ յաղ-
թական էին: Այսու յոյները եպիսկոպո-
սական խնդրին ակնաբեր կուղին: Այս
ցոյցերը թէ օտարականութիւնը և թէ
եկեղե տարբեր ազգերու հակառակորդ-
ները հաշտ աշխարհ չկրկնեցին. շատ
գծօր մնացին այս ընտրութիւններէն:
Եթէ ոտնակալութիւնը լրջութեամբ չվե-
րաբերուէր այս գործին ցոյցերը բաւա-
կան օրեր երկար պիտի տնէին, որուն
հետեւեք կըսար ծանր լինի:

Սիրաք

ԳԱՂԱԿԱԿԱՆ

ԹԻՒՐԻԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ հաղորդում են, որ Թիւր-
քիայի ներքին գործերի վարդապետ է
Մեծ վեդիլի հրամանով բաղմաթիւ ձեռ-
բակալութիւններ են կատարուած, որոնց
պատճառը գաղտնի է պահուած: Լուրեր
են շրջում, թէ ընդհանր կառավարու-
թեան հետք է գտնուած: Պատմութիւն-
ները ներկայացուցին ընտրութիւննե-
րի պիտի հանդիպէ, հիմք չունին ի հար-
կէ, վարչութեան գործը հնշտ չի լինի,
բայց դա անհամեմատ աւելի հնշտ կը-
լինի այն գործից, որ այժմ կատարում
են անգլիական զինուորները:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Պատգամաւոր Լիբերման ֆոն-Ջոնսն-
երբ Եւրոպայի պատգամաւորն էր ճա-
խօսեց, որի մէջ ասաց, թէ բոլորները
Կրուպի գործարարին պատուէր էին
տուել գէշ մատակարարելու իրենց և
փողն էլ վճարել էին, բայց Կրուպը,
հիմնուելով չէզոքութեան կանոնների
վրայ, չէր տուել բոլորներին պատա-
տուած գէշքերը: Ինչու գերմանական կա-

ռավարութիւնը, արգելելով գէշքի մա-
տակարարումը բոլորներին, չկամեցաւ
չէզոքութիւնը պահպանել կատարելապէս:
Դառնալով նորից Զեմբլինին, պատգա-
մաւոր Լիբերման ասաց, թէ անգլիական
գործերն Աթրիկայում գործը, առաջակներ
և պարզապէս սերկաներ են: Կանցլեր
Թիւրին իւր պատասխանը մէջ նկատեց,
թէ պատգամաւորին թոյլատրելի չէ այդ-
պէս խիստ լեզուով խօսել օտարերկրեայ
պետութեան գործերի մասին: Ռայխս-
տագը նախագահը Լիբերմանին ի կարգ
հրաւիրեց: Դրաքի Թիւրին նկատողու-
թիւնը բացատրուած է նրանով, որ նրա
սեպական ճառը կատարողները է անգ-
լիացիներին:

ԱՆԳԼԻԱ

Անգլիական մամուլը քննադատում է
գրաֆ Թիւրին հակահրեական պատգա-
մաւոր Լիբերմանին տուած պատասխանը:
Չատ խիստ լեզուով է խօսում «Times»-ը.
«Չատ քիչ է պատահել մեզ կարգալ, որ
այսպէս սատակ կերպով վերաբերեն
բարեկամ ազգին օտարերկրեայ պարա-
մանտում և այդ վերաբերութիւններն այս-
քան մեղմ պատասխան տրուի նոյն բա-
րեկամ պետութեան ներկայացուցչի կող-
մից, այն ներկայացուցչի, որը միևնոյն
ժամանակ պնդում է, թէ իւր երկիրն
ուզում է լաւ յարաբերութիւններ պահ-
պանել մեզ հետ: Միակ բանը, որ մեր
գորաբանակի ֆիզիկաւորաւ համարող
պետի ներկայացուցիչը հնարաւոր է գտել
պատասխանելու այն խօսքերին, թէ մեր
գորաբանակը բաղկացած է գողերից ու
աւաղակներէց, —այդ այն է, որ նա ասել
է, թէ այդ գորաբանակի մէջ մշտ եղել
են «մեռնել գիտցող» մարդիկ: Այդ ճշ-
մարտութիւն է, որը մեծ տառերով
գրուած է անգլիական գորաբանակի
պատմութեան մէջ: Միևնոյն անգամ գո-
ղերն ու աւաղակները կարողացել են
ստանալ: Բայց մեր իրաւունքը պիտի ու-
նենայիք բարեկամ երկրի միևնոյն
պահանջելու որոշ հերքում այն գրաբա-
րութեան, որ ուղղուած է ոչ թէ միայն
արդէն մեռած զինուորների, այլ և
նրանց դէմ, որոնք դեռ ևս կենդանի
են: Մենք պէտք է անկեղծօրէն և պար-
զապէս յայտարարենք, որ Անգլիայի համ-
բերութիւնը հատուկ է, եթէ կանցներ
հնարաւոր է համարում պահպանել մեր
բարեկամութիւնը և միևնոյն ժամանակ
օգտուել իւր պետի նշանադրեալից, որ-
պէսզի այդ գնեստի վրայ սրբի իւր պար-
լամենտական օտարները:

ՀԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՌԻԿԱ

Դուրբանից հաղորդում են, թէ անգ-
լիացիները Կարոլինայի մօտ գերի են
վերցրել բոլորներն մի բանակ, որի մէջ
եղել են 150 կին հինգ բոլորներ պաշա-
պանութեան տակ:

—Կապի գաղութի միևնոյն Միւնիսթր
այս օրերն Յովհաննէսըրգի քաղաքային
տան մէջ մի ճառ արտասանեց, որի մէջ
պապարկեցանում էր, թէ պատերազմը
պէտք է շարունակել աննկուն եռանդով
ու անխնայօք և թէ հաշտութեան բա-
նակցութիւնները մասին մտածելն անգամ
աւելորդ է: Մարդասիրութիւնը, միևնոյն
րի անելով, տեղին է միայն այն բոլորնե-
րի վերաբերմամբ, որոնք անձնատուր են
լինում: Այն գուշակութիւնները, թէ պա-
տերազմը վերջանալուց զետեղ հարաւաֆ-
րիկեան վարչութիւնը գիտարութիւննե-
րի պիտի հանդիպէ, հիմք չունին ի հար-
կէ, վարչութեան գործը հնշտ չի լինի,
բայց դա անհամեմատ աւելի հնշտ կը-
լինի այն գործից, որ այժմ կատարում
են անգլիական զինուորները:

—Տիկին Հոգեօրդ, որն առաջին ան-
գամ սկսեց մերկաց

